

Statens historiska museers FoU-program 2020 – 2024

Reviderat 2022

Innehåll

Inledning.....	2
SHM:s uppdrag	2
SHM som forskningsmiljö	3
SHM:s forsknings- och utvecklingsbehov	4
Omvärlds- och närvärldsanalyser	4
Verksamhetsnära forskning	5
Forskningsteman	6
Forskningsinfrastrukturer	6
Digitala humaniora och materialitet	6
Museer och samlingar som fenomen	7
Existentiella frågor, religion och samhälle	7
Jämlikhet och en bredare historieskrivning	7
Hållbarhet, klimat och framtiden	7
Kontakta FoU-enheten för samarbete	8
Noter	9

Inledning

Det här FoU-programmet har tagits fram vid Statens historiska museer (SHM) med hänsyn till omvärldsförändringar och forskningsbehov och det vägleder myndighetens FoU-verksamhet. Det är en grund för forskningsansökningar och samarbeten med andra kunskapsinstitutioner, samt förtydligar forskningens roll inom myndigheten.

Programmet har tagits fram genom workshoppar och enkäter i myndigheten under 2019. FoU-enheten har analyserat resultaten och ställt dem i relation till omvärldsanalyser avseende forskning inom musei- och kulturarvssektorn, samt SHM:s uppdrag och inriktning.

SHM gör strategiska satsningar inom följande områden (se vidare under Forskningsteman):

- Forskningsinfrastrukturer
- Digitala humaniora och materialitet
- Museer och samlingar som fenomen
- Existentiella frågor, religion och samhälle
- Jämlikhet och en bredare historieskrivning
- Hållbarhet, klimat och framtiden

FoU-programmet reviderades 2022 i samband med etablerandet av Sveriges museum om Förintelsen. Enbart smärre förändringar har gjorts inom programmets teman då de redan tidigare täcker in aspekter av Förintelseforskningsfältet.

SHM:s uppdrag

Myndigheten Statens historiska museer består av Historiska museet, Ekonomiska museet – Kungliga Myntkabinettet, Livrustkammaren, Skoklosters slott, Tumba bruksmuseum, Sveriges museum om Förintelsen, den arkeologiska uppdragsverksamheten Arkeologerna och fyra myndighetsövergripande avdelningar, samt förvaltar Stiftelsen Hallwylska museet. SHM ska främja kunskapen om och intresset för Sveriges historia och att bevara och utveckla det kulturarv som myndigheten förvaltar. Verksamheten ska vara angelägen för alla människor i samhället.¹

SHM:s arbete utgår från uppdragen i Riksdagens förordning (2014:1079) med instruktion för myndigheten samt följer museilagen (2017:563). Myndighetens instruktion fastställer att SHM ska verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor, och förmedla kunskap inom sitt verksamhetsområde.² Enligt museilagen ska ett museum bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning, samt till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde.³ SHM har liksom alla myndigheter i uppdrag att genomföra FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling, vilken innebär att världens länder gemensamt ska arbeta för att nå 17 utvecklingsmål såväl nationellt som internationellt (se vidare under SHM:s forsknings- och utvecklingsbehov).

Av SHM:s inriktningsplan (se not 1) framgår att myndighetens verksamhet och kunskapsproduktion ska vila på vetenskaplig grund och vara en del av svenska och internationella forskningssammanhang. Myndigheten ska också samverka och föra dialog på olika arenor för att möta samhällets kunskapsbehov. FoU-verksamheten ska bidra till genomförandet av inriktningsplanen särskilt inom dessa områden, och syftar till att bygga kunskap som kan bredda förståelsen av historien samt att inspirera myndigheten till nya inriktningar och arbetssätt.

FoU-enheten bedriver och samordnar angelägen forskning och utveckling av hög kvalitet. Detta sker genom:

- egen forskning och utveckling som förser myndigheten och samhället med kunskapsuppbyggnad med utgångspunkt i SHM:s ansvarsområden
- stöd till myndighetens arbete med att bidra till sammanhang där åsikter och forskningsbaserad kunskap möts
- att knyta angelägen forskning och utveckling till myndighetens verksamhet i samverkan med andra.

SHM:s samlingar och miljöer förvaltas för nutida och framtida generationer. De täcker tiotusentals år av mänsklig verksamhet, där enskilda samlingar har sina rötter i 1500-talet. I myndigheten ingår kungliga samlingar från renässansen, privatsamlingar från barocken och antikvitetskollegiets samlingar från 1600-talets andra hälft. Samlingarna växer genom föremålsaccession från arkeologisk uppdragsverksamhet och strategisk insamling.

Verksamheten inom SHM tar sin utgångspunkt i samlingarna och museimiljöerna, samt i kunskapen om dem. Samlingarna och miljöerna ligger till grund för många olika tolkningar och omtolkningar av historien. Med olika perspektiv, på det förgångna, samtiden och framtiden, bidrar myndigheten till ett reflekterande förhållningssätt till historia.

Historia visar att samhället ständigt förändras och att det går att påverka utvecklingen. Medvetenhet om detta är en förutsättning för ett demokratiskt, hållbart samhälle. SHM:s vision är att historia ska inspirera människor att vara aktiva i samtiden för att forma framtiden. Arbetet ska präglas av en öppenhet för delaktighet och medskapande och erbjuda människor tillfälle att inspireras och se nya möjligheter.

SHM som forskningsmiljö

Vid SHM sker både grundforskning och tillämpad forskning samt systematisk utvecklingsverksamhet, riktad mot myndighetens egna och samhällets behov. Ämnesområdena är till exempel arkeologi, numismatik, etnologi, historia, idéhistoria, ekonomisk historia, religionshistoria, genusstudier, museologi, konservering/kulturvård, konstvetenskap, modevetenskap, kritiska kulturarvsstudier, digitala humaniora och miljöhumaniora. Med Sveriges museum om Förintelsen tillkommer även fältet Förintelseforskning. SHM verkar i ett omfattande nationellt och internationellt forsknings- och utbildningslandskap.

FoU-enheten är en dynamisk vetenskaplig miljö som leds av en forskningschef och verkar för forskningsbaserad kunskapsuppbyggnad. Enhetens forskare finansieras i huvudsak av externa finansörer. Verksamheten har genom åren fått stöd av de stora forskningsfinansiärerna i Sverige men också fått bidrag från EU och andra institutioner. SHM är en kunskapsbyggande organisation med flera doktorer i personalen. Medarbetarna föreläser, undervisar och handleder ofta vid universitet och högskolor. Vid Arkeologerna bedrivs omfattande externt finansierad forskning, såväl inom som utom de uppdragsarkeologiska projekten. SHM samarbetar med en rad akademiska miljöer i olika projekt, med läns museer och andra aktörer i landet och knyter till sig forskning genom flera nätverk.

Forskningen vid SHM vägleds av All European Academies europeiska kodex för forskningens integritet⁴ och Vetenskapsrådets kriterier för FAIR forskningsdata.⁵

Museer är forskande institutioner, som genom att utgå från samlingar, utställningsverksamhet och miljöer bidrar med mångfald, kunskap och kompetens i många sammanhang. SHM:s samlingar med mer än elva miljoner föremål, 111 ton osteologiskt material samt olika arkiv och bibliotek är betydande resurser som nyttjas i nationella och internationella forskningssamarbeten och i utbildning. Skokloster, Tumba bruksmuseum och Hallwylska museet är museimiljöer som är viktiga källor till forskning. Att förlägga sin forskning till SHM innebär att vara nära samlingarna, museimiljöerna och verksamheten. Här finns kompetens bland annat i sakfrågor som rör samlingarna och museimiljöerna, inom kommunikation, utställningsverksamhet och pedagogik samt stora kontaktnät som ger möjligheter att lyfta forskningsresultat och att föra dialog med andra forskare och allmänhet.

För SHM innebär FoU-verksamheten att myndigheten har tillgång till pågående forskning och forskningsresultat av hög kvalitet och relevans. Detta ska ge avtryck i såväl de myndighetsövergripande processerna som i museernas verksamhet. Forskning vid en museimyndighet innebär en växelverkan mellan å ena sidan forskningsprocesser och resultat, å andra sidan museala verksamheter och praktiker.

SHM:s forsknings- och utvecklingsbehov

Omvärlds- och närvärldsanalyser

FoU-programmet bygger på omvärlds- och närvärldsanalyser av samhällsförändringar som på kort och lång sikt påverkar myndighetens verksamhet – och därigenom kunskapsbehoven.

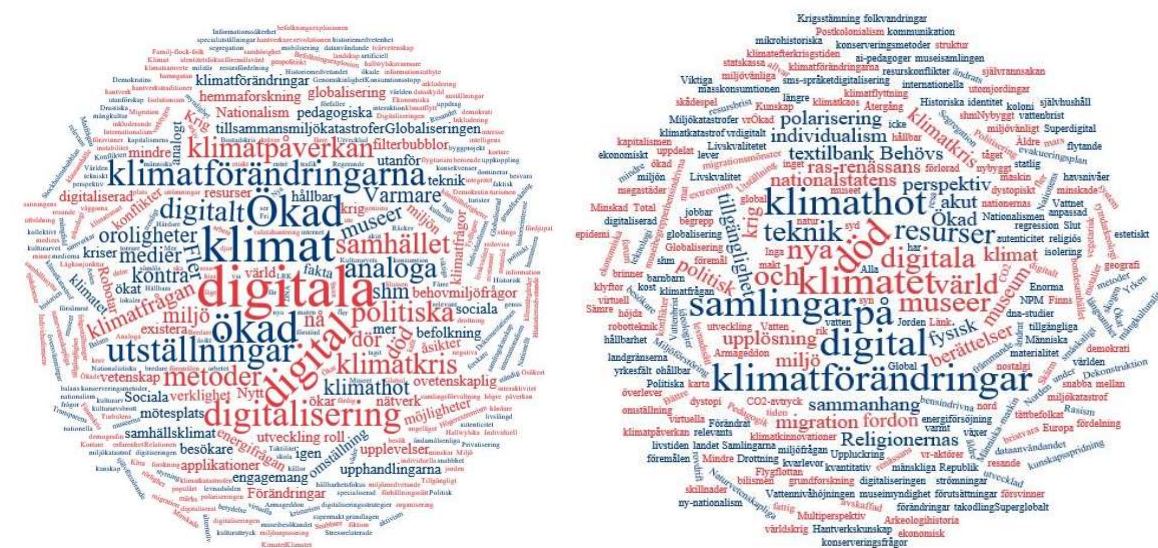
Agenda 2030 för hållbar utveckling⁶ antogs av FN:s medlemsländer år 2015 och innehåller 17 mål⁷ i arbetet för en rättvis, fredlig och jämlik värld som ska uppnås till 2030 (se figur 1). Med sina resurser kan SHM bidra till lokal, nationell och global förändring och ta tillvara värdefull kunskap som kan användas nu och i framtiden. Agenda 2030:s mål har påverkat FoU-programmet. SHM:s kunskapsutveckling både kan och bör bidra till att målen uppnås. Målen 1, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 14, 15 och 16 är relevanta, men ännu fler är tänkbara.

Figur 1. Globala målen, Agenda 2030.

En omvärldsanalys genomförd inom det europeiska samarbetet om kulturarvsforskning JPI Cultural Heritage and Global Change⁸ (JPI-CH) visar på fyra starka drivkrafter i omvärlden som påverkar framtida forskningsbehov. Dessa presenteras i JPI-CH:s strategiska forskningsagenda och utgörs av turism och transport, digitaliseringen av samhället, socialt kapital och global migration samt mobilitet.⁹ SHM:s FoU-program följer JPI-CH:s forskningsagenda i att ta upp frågor om resiliens, hållbarhet samt klimat- och miljöförändringar.

I en analys med fokus på fenomen som kan komma att påverka eller vara viktiga för SHM i framtiden, lyfter SHM:s medarbetare frågor om klimat och hållbarhet i bred bemärkelse. Här betonas också perspektiv som genus, barn och mångkultur, samt krig, kriser och oroligheter av olika slag, liksom migration och globalisering. Digitalisering utgör ett område som förutspås vara av fortsatt stor betydelse (se figur 2 som översiktligt illustrerar analysen).

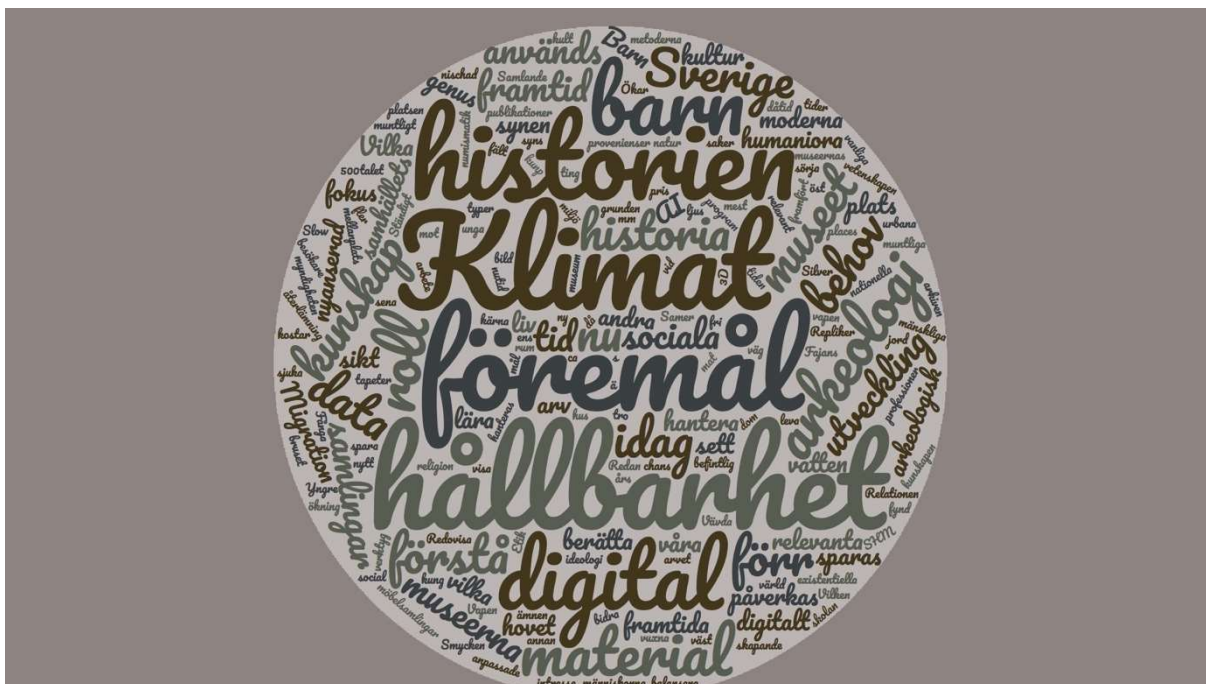

Figur 2. Fenomen och förändringar som SHM:s medarbetare ser kommer påverka myndigheten på tio respektive femtio års sikt.

Verksamhetsnära forskning

Sammantaget har SHM forskningsbehov som spänner över många ämnesområden. Särskilt viktigt är att arbeta med forskning som kopplar ihop fler av myndighetens delar. Inte minst behöver organisationen grundforskning. Sådan kan utföras både vid myndigheten och genom att relevant forskning i omvärlden knyts närmare SHM, till exempel genom samverkan med andra aktörer, undervisning och handledning. Det kan också ske genom att tidigare forskning omvandlas för användning i myndigheten genom så kallad samverkansforskning.¹⁰

Vid SHM behövs forskning som utgår från myndighetens material och ger en bättre förståelse av det förflutna. Det kan till exempel handla om forskning om SHM:s samlingar och objekt och deras brukningshistoria, datering och provenienser, men även om museer och miljöer. SHM behöver vidare forskning som sätter Sveriges historia i ett internationellt perspektiv med utgångspunkt i myndighetens verksamhet. Därtill kommer att förstå mer om museer som fenomen.

Figur 3. Forskningsbehov vid SHM som har identifierats av SHM:s medarbetare.

Forskningsteman

Utifrån analyserna ovan gör SHM satsningar inom följande områden för att stärka kunskapsuppbyggnaden, hantera omvärldsförändringar samt ta tillvara myndighetens resurser och styrkor.

Forskningsinfrastrukturer

Myndighetens samlingar är viktiga källor till historien och därmed betydelsefulla för forskningsaktörer nationellt och internationellt. Myndigheten ser ett behov av att göra forskningsinsatser som samlar, analyserar, bearbetar och förädlar källmaterialet så att det blir användbart för fler forskare.

Det kan handla om grundforskning om föremåls- och materialtyper, datering och proveniensfrågor, likaväl som kontextualisering och nätverksanalyser. Inom detta område är utvecklingen av digitala verktyg central och det behövs forskning som utmanar kategorier som tagits för givet i uppbyggandet av analoga och digitala infrastrukturer.

SHM behöver under de kommande åren göra specialsatsningar för att bygga infrastrukturer för material som är extra betydelsefulla ur forskningssynpunkt.

Digital humaniora och materialitet

SHM ser ett behov av forskning och utveckling inom digital humaniora kopplat till myndigheten. Implementering av FAIR-principer, utveckling av digital teknik som till exempel AI och olika former för datafångst är viktig för att driva verksamheten i myndigheten framåt. Forskningen efterfrågar tvär- och mångvetenskapliga samarbeten. Även frågor om långsiktig digital förvaltning är viktiga. Digital teknik i samverkan med arkeologi behöver fortsätta utvecklas och breddas. Även digitiseringen i fält och 3D-arkeologi är utvecklingsområden.

Dessutom behövs forskning inom digital transformering och medialisering, som behandlar de sociala och kognitiva förändringar som sker till följd av utvecklingen. Museidigitaliseringen behöver brytas

mot frågor kring materialitet, hantverksskunnande och taktilitet, samt frågor som behandlar digitaliseringens blinda fläckar, maktperspektiv och etik. Skapandet av samarbeten som fokuserar på alla dessa delar av digitala humaniora är av intresse för myndigheten.

Museer och samlingar som fenomen

Det är angeläget med mer forskning som handlar om vad ett museum och samlingar är och kan vara liksom hur museer och samlingar skapats och skapas. Hur kan samlande, curatorship, kurerande konservering, pedagogik och kommunikation utvecklas i en hållbar riktning? Det handlar om att bygga kunskap om förutsättningar för livslångt lärande, som riktar sig till fler målgrupper. Forskning inom fältet digitalt curatorship är särskilt efterfrågad för att bygga verksamhet utanför och mellan museer.

Till detta tema hör också forskning om hur museer och historiska miljöer utvecklas som mer hållbara besöksmål, samt forskning som i samverkan med lokala krafter både digitalt och analogt lyfter andra platser än de som normalt står i fokus för turism.

Existentiella frågor, religion och samhälle

SHM:s samlingar lämpar sig för forskning om hur tro och religion ändrat sig över tid, samt om hur förhållningssätt till liv och död förändrats. Det kan till exempel handla om att undersöka hur människor hanterat, och även idag fortsatt hanterar, omvälvande förändringar som krig/fred, folkmord och andra trauman eller miljökatastrofer.

Ett annat forskningsområde är hur geopolitiska och ekonomiska förändringar och konflikter kan belysas genom SHM:s samlingar och miljöer. Detta är också områden där det finns ett stort kunskapsbehov. Temat behandlar även ontologiska frågor kring hur tid, världen och historien existerar och kan uppfattas. Dessutom ryms inom temat frågor om stewardship/förvaltningskap och om åt vilka generationer och på vilket sätt museer och deras samlingar förvaltas.

Jämlikhet och en bredare historieskrivning

SHM ser ett behov av mer forskning om globalisering, migration samt marginaliseringsprocesser förr och nu. I fokus står forskning om genus- och maktfrågor samt livsvillkor, belyst ur SHM:s samlingar och verksamhetsområden. Det kan handla om forskning kring allt från till exempel drottningar och andra kvinnor vid hovet till barn och tidigare mer osynliggjorda grupper och perspektiv.

Till detta tema hör också analyser av artefakter och benmaterial med laborativa metoder som isotopanalyser och DNA, men också reflektioner kring provtagningsetik och historieskrivning länkat till dessa.

Hållbarhet, klimat och framtiden

SHM:s verksamhet och samlingar inbjuder till att forska om klimat- och miljöfrågor ur ett långtidsperspektiv, hur nya sociala, miljömässiga och ekonomiska förutsättningar växer fram över tid. Temat innefattar studier av relationer mellan växtlighet, djur och natur, samt kopplingar till det växande forskningsfältet miljöhumaniora. Det behövs forskning kring hur SHM:s resurser kan användas i framtiden, som inspiration för till exempel klimatsmart utveckling. Ett mer hållbart resande kan påverka museerna och kräva forskning och utveckling för att ta fram alternativ till fysiska museibesök.

I temat ingår frågor om hur en mer hållbar förvaltning och aktiv vård av myndighetens samlingar och museimiljöer kan utvecklas. SHM behöver knyta till sig forskning inom fältet Heritage science för att

bevara och utveckla kulturarvsresurser och samtidigt utforska dynamiken mellan berättelser och materialitet.

Kontakta FoU-enheten för samarbete

De områden som ringas in i programmet, och särskilt de sex strategiska forskningsteman, visar var SHM lägger tyngden i den forskningsbaserade kunskapsuppbyggnaden. Programmet ligger till grund för medelsansökningar samt samarbeten med andra akademiska miljöer.

SHM söker samarbeten med det omgivande vetenskapssamhället, museer och andra kulturarvsinstitutioner samt allmänheten för denna kunskapsuppbyggnad. Institutioner eller forskare som vill inleda samarbete med myndigheten eller forskare som vill förlägga forskningsprojekt till SHM, uppmanas att ta kontakt med FoU-enhetens chef. För kontaktuppgifter, se <https://shm.se/om-myndigheten/forskning-och-utveckling/>.

Den FoU-verksamhet som bedrivs inom den arkeologiska uppdragsverksamheten Arkeologerna samordnas och bereds i egen ordning. För kontaktuppgifter, se <https://arkeologerna.com/tjanster/forskning-och-utveckling/>.

Noter

¹ Vi är Statens historiska museer, inriktningsplan 2018, <https://shm.se/wp-content/uploads/2019/03/Inriktning-low.pdf>

² Riksdagens förordning (2014:1079) med instruktion för SHM, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20141079-med-instruktion-for_sfs-2014-1079

³ Museilag (2017:563), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/museilag-2017563_sfs-2017-563

⁴ ALLEA, Den europeiska kodexen för forskningens integritet, 2018, https://www.vr.se/download/18.7f26360d16642e3af99e94/1540219023679/SW_ALLEA_Den_europeiska_kodexen_f%C3%B6r_forskningens_integritet_digital_FINAL.pdf

⁵ Kriterier för FAIR forskningsdata 2018, Vetenskapsrådet, <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2018-12-07-kriterier-for-fair-forskningsdata.html>

⁶ Agenda 2030 för hållbar utveckling (svensk översättning av FN:s Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development), <https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling>

⁷ Globala målen, <https://www.globalamalen.se/>

⁸ JPI-CH initierades av EU för att länder emellan samla och bygga vetenskapliga nätverk mellan forskningsfinansierare, myndigheter och olika kulturarvsaktörer med fokus på gemensamt viktiga forskningsområden.

⁹ JPI-CH Strategic Research Agenda, <http://jpi-ch.eu/wp-content/uploads/SRA-2014-06.pdf>

¹⁰ Samverkansforskning kan betyda att samla ihop forskningsresultat om historien och som översätter till relevant kunskap för samtiden och framtiden (se Mats Holmquist 2018, Att utveckla en interaktiv samverkanskompetens, *Samverkansformer. Nya vägar för humaniora och samhällsvetenskap*, red. Berg, M., Fors, V. & Willim, R., sid. 175–193. Lund: Studentlitteratur.)